

Kirja-arvosteluja

Flink, Toivo: Pois nöyrän panta. Inkerin Liitto 1922–1944. Turku 2012. 201 s. ISBN 978-952-5889-31-4.

Inkerin historiaa

Toivo Flink on väitellyt vuonna 2000 aiheesta ”Maarjuuden ja vallankumouksen puristuksessa. Inkerin ja Pietarin suomalaisten sivistys-, kulttuuri- ja itsetuntopyrkimyksiä vuosina 1861–1917”. Viime vuonna Flinkin laajaan Inkeri-tuotantoon tuli uusi lisä, historiikki Inkerin Liiton vaiheista: *Pois nöyrän panta. Inkerin Liitto 1922–1944*.

Toivo Flink on syntynyt Inkerinmaalla, opiskellut Neuvostoliitossa (Venäjällä) ja kuuluu 1990-luvun paluumuuttajiin.

Inkerin Liitto perustettiin vuonna 1922. Onkin siksi luonnollista, että Flinkin uusin kirja lähtee liikkeelle tilanteesta, jota elettiin ensimmäisen maailmansodan päättyessä. Näin on epäilemättä luonnollista tehdä nimenomaan populaarissā esityksessä. Flinkin tavoite lienee kuitenkin ollut tutkimuksen tekeminen inkeriläisistä ja nimenomaan Inkerin Liitosta – ei siis popularisoida Inkerin historiaa. Läh-tien tästä olisin suonut kirjan alkuun lyhyen katsauksen tähän asti ilmestyneestä aihepiiriä koskevas-ta kirjallisuudesta, sitten selkeän kysymyksenaset-telun ja vaikkapa vielä muutaman sanan lähdetilan-teesta. Selkeä kysymyksenasettelu olisi varmaan vähentänyt sitä kronikkamaisuutta ja luettelomai-suutta, joka paikoin on kirjan heikkoutena.

Perehtyessäni Inkerin suomalaisia koskevaan historiantutkimukseen totesin, että tutkijoilla on erilaisia käsityksiä siitä, onko tästä kansanryhmäs-tä tehty tutkimuksia ”tarpeeksi” vai ”liian vähän”. Verrattuna Pohjois-Amerikan suomalaisista teh-tyy tutkimukseen tietenkin ”vähän”, mutta onhan

myös muistettava, että Inkerin suomalaiset ovat suomalaistenkin maastamuutossa vain pieni osa – ei toki merkityksetön. Joka tapauksessa sain sen vaikutelman, että Toivo Flink on Inkerin suomalaisia tutkineiden joukossa ansioitunein. Alan pioneereja on toki ollut jo ennen häntä, esimerkkinä mainittakoon vaikkapa Erkki Tuuli, joka jo 1980-luvul-la tutki inkeriläisten ”vaellusta” toisen maailman-sodan aikana.

Lähdeaineistona Flink on käyttänyt nimen-omaan erilaisia lehtiä ja paria arkistoa: Ek-Valpon arkistoa ja Inkerin arkistoa. Hiukan yllättynyt olin siitä, että ”ulkomaisia” arkistoja on käytetty hyvin vähän. Jäin kysymään, johtuuko se siitä, että venäläisistä arkistoissa ei ole inkeriläistä juuri mitään? Vai siitä, ett-eivät nämä arkistot ole syystä tai toisesta auenneet Flinkille? Onhan kysymys vähemmistöstä, joita kos-kevat tiedot ovat ainakin aikaisemmin olleet arka-luontoisia. – Tietoja tutkimukseensa Flink on saanut myös muutamasta yksityiskokoelmasta.

Inkerin Liitto perustettiin siis vuonna 1922 Hel-singissä. Perustajina oli sekä suomalaisia että inke-rinsuomalaisia. Liitto syntyi maailmaan, jota Flink luonnehtii onnistuneesti sanomalla, että inkerin-suomalaiset joutuivat elämään ”itseään suurempi-en voimien puristuksessa”. Näitä voimia olivat mm. Venäjän bolsevikkien vallankumous ja Suomen itse-näistyminen.

Inkerin Liitto toimi aktiivisesti Suomessa nimen-omaan inkeriläiskulttuuria tukien. Neuvostoliitossa se ei tietenkään voinut toimia. Se ei voinut tehdä mitään, vaikka tietoja Neuvostoliiton vähemmistö-jä 1930-luvulla kohdanneesta vainosta epäilemättä tihkui Suomeenkin.

Jos Inkerin Liiton toiminta 1920-luvulla oli elä-mää Suomen suurvaltanaapurin puristuksessa, oli-vat Liiton viimeiset toimintavuodet – toisen maa-ilmansodan aika – vähintään yhtä ahdistavia. Suo-men osalta sota päättyi tappioon ja ankariin rauha-nehtoihin, jotka sanelivat myös inkerinsuomalais-ten tulevaisuuden. Inkerin Liittokin lakkautettiin välirauhansopimuksen ehtojen mukaisesti marras-kuussa 1944 siksi, että valvontakomissio piti liittoa ”fasistisena” järjestönä. Moni muukin Suomessa toiminut järjestö, kuten Suomen Suojeluskuntaliit-to, lakkautettiin ”fasistisena”.

Kun Leningradin saarto päättyi ja Neuvostoliiton armeija lähestyi Baltiaa, siirrettiin noin 65 000 inkerinsuomalaista ”turvaan” Suomeen. Jo joulukuussa 1944 inkerinsuomalaisia ryhdyttiin kuitenkin palauttamaan Neuvostoliittoon. Osa lähti vapaaehtoisesti ajatellen pääsevänsä takaisin kotiin. Osan oli pakko lähteä. Osa onnistui jäämään Suomeen, ja noin 8 000 inkerinsuomalaista muutti salaa Ruotsiin ja jopa Pohjois-Amerikkaan asti.

Inkerinsuomalaisten vaiheet Inkerin Liiton toiminta-aikana olivat todellinen kärsimysnäytelmä, jolla oli onneton loppu. Toivo Flink on ansiokkaasti kartoittanut tämän ”näytelmän” eri vaiheet. Inkerin Liiton historia on pieni osa tästä työstä.

Inkerinsuomalaisista on kirjoitettu ainakin kaksi yleisesitystä, joista uusimmankin ilmestymisestä on ehtinyt kulua jo yli 20 vuotta. Olisi ehkä aika kirjoittaa kolmas ja sisällyttää siihen Toivo Flinkin tutkimusten tulokset. Työn voisi tehdä Toivo Flink itse.

Reino Kero

Kenttälä, Marjukka, Koskela, Lasse, Pyhäniemi, Saija ja Seppä, Tuomas (toim.): Monikulttuurisen maamme kirja. Suomen kielen ja kulttuurin luku- ja opetuskirja. Gaudeamus, Tallinna Raamatutrükikoja oü, Tallinna 2013. ISBN 978-952-495-253-8, 252 s.

Monikulttuurinen maamme kirja

1800-luvulla suomalainen ja suomenkielinen kulttuuri otti ensimmäisiä horjuvia askeleitaan. Syntyi Topeliuksen Maamme-kirja ruotsiksi, Lönnroth vaelteli Itä-Suomessa ja Karjalan kunnilla keräten talteen kuulemaansa kansanperinnettä. J. L. Runeberg kirjoitti ruotsiksi Suomen kansallislaulun ”Maamme”, ja sävelmän teki Saksasta Suomeen muuttanut Fredrik Pacius. Runebergin ruotsinkielinen

runo ei maininnut Suomi-nimistä paikkaa kertaakaan. Aleksis Kivi kirjoitti veljes-tarinansa suomeksi, jonka sitten ruotsinkielinen älymystö halusi vaieta kuoliaaksi liian rahvaanomaisena. Mutta siitä se lähti – eri kulttuurisista säikeistä nousi kansallinen identiteetti, jonka rakentamisessa sekä suomen- että ruotsinkielisillä kulttuuripersoonilla oli tunnettu ja tunnustettu vaikutuksensa. Noista ajoista on jo 150 vuotta, joten on syytä päivittää suomalaisen kulttuurin nykytila.

”Monikulttuurisen maamme kirja” esittelee suomalaisen kulttuurin tärkeitä tekstejä Runebergin ajoilta nykypäivään. Niiden lisäksi kirja esittelee tekstejä, jotka ”toistavat, siteeraavat, muuntelevat ja toisinaan myös pilkkaavat tunnettuja suomalaisia tekstejä” (vrt. s. 7). Tekijät ovat liittäneet valitsemiinsa tekstinäytteisiin selityksiä: he selittävät vaikeita sanoja ja kertovat, millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa teksti on syntynyt. Suomalaisesta kirjallisuudesta poimittujen tekstien lisäksi kirjassa on asiantuntijoiden kirjoittamia pienenä artikkeleita, jotka tarjoavat lisätietoa suomalaisen kulttuurin tunnusomaisista piirteistä: suomalaisten historialta, tavoista ja niistä omituisista piirteistä, joita on pidetty erityisen suomalaisina.

Kirja on virkistävä läpileikkaus suomalaisen kulttuurin nykytilasta. Kirjoittajat on valittu huolella ja jokaisen kirjoittajavalinnan myötä avautuu pieni ikkuna suomalaiseen kulttuuriin ja elämänmenoon. Arvostan myös sitä, että tekijät antavat puheenvuoron myös uussuomalaisille eli tässä tapauksessa maahanmuuttajille. Esimerkiksi Umayya Abu-Hannahin lyhytnovelli ”Sinut” on aivan mainio kiteytys suomalaisesta kahvipöytäkulttuurista tai enemmänkin sen puutteesta. Samoin Hannu Luntialan kirjoitus ”Tavallinen on erikoista” antaa oivan oppitunnin suomalaisen kotouttamispolitiikan tehottomuudesta ja siihen liittyvistä nurinkurisista käännteistä. Tekstiä lukiessa naurua on paljon, mutta kyynelten läpi.

Kirja sopii paitsi suomalaisen lukioasteen opetukseen, myös maahanmuuttajien kotouttamiskouluttajille. Teos on myös oiva resurssi heillekin, jotka kantavat huolta suomalaisen kulttuurin tulevaisuudesta ja näköalattomuudesta. Runeberg, Haanpää ja Linna kaipaavat seuraajaa uudella vuosituhannella.

Ismo Söderling

Khosravi, Shahram: "Laiton" matkaja. Paperittomuus ja rajojen valta. Gaudeamus 2013. 185 s. ISBN 978-952-495-307-8.

Pako rajojen taakse

Kymmenet tuhannet ihmiset lähtevät vuosittain Afganistanista, Irakista ja Iranista etsimään parempia elinolosuhteita. Ilmiö on sukupolvia vanha näillä sekasortoisilla alueilla. Suuri osa ihmisistä suuntaa lähialueille, kuten rikkaimpiin arabimaihin työllistyäkseen esimerkiksi rakennus- tai kodinhoitoalalle. Osa taas on päätyttyä taittamaan usein vaativan, vaarallisen ja pitkän matkan Eurooppaan.

Shahram Khosravi, joka toimii nykyisin sosiaaliantropologian lehtorina Tukholman yliopistossa, oli vuonna 1987 yksi näistä henkilöistä. Hän pakeni Iranista välttääkseen joutumisen asepalvelukseen ja sitä kautta Irakin kanssa käytyyn sotaan. Khosravi kirjoitti kokemastaan taipaleesta Iranista – Afganistanin, Pakistanin ja Intian kautta – Eurooppaan ja Ruotsiin, autoetnografisen teoksen, jossa hän tulkitsee omia kokemuksiaan sekä muiden matkalla kohtaamiensa ja haastattelemiensa kertomuksia.

Antropologian yliopistollisena oppikirjanakin käytetty teos on luonteeltaan osittain omaelämäkerrallinen ja toisaalta teoreettis-tieteellinen. Antropologiassa perinteisesti suosittu etnografisen tutkimussuuntauksen mukaisesti tutkija on vahvasti läsnä osallistuvana sekä aineiston keräämisessä että havainnoinnissa. "Laittoman" matkajan kerrota saa paikoin kaunokirjallisia sävyjä Khosravin kuvatessa elävästi matkalla kohtamiaan olosuhteita ja tunnetiloja.

"Lainsuojatonta siirtolaisuutta koskeva tutkimus on usein sellaisten tutkijoiden tekemää, joilla ei ole aiheestaan omakohtaista kokemusta", kirjoittaa Khosravi. Tutkijat käyttävät ihmistieteissä suuren

osan tarmostaan kyetäkseen tarkastelemaan kohdettaan "sisältä käsin", ymmärtäen sen olemuksen lisäksi sisäistä logiikkaa, ajattelua sekä ihmisten motiiveja ja jopa tunteita. Harva tutkija asettaa kuitenkaan itsensä yhdeksi tutkimuksen kohteista.

Rajojen politiikkaa

Rajojen poliittisuudesta on puhuttu jo vuosikymmeniä antropologian ja yleisemminkin ihmistieteiden parissa. Antropologit ovat tulkinneet muiden muassa etnisiä, sukupuolisia ja tapakulttuuriin liittyviä rajanvetoja eri yhteisöissä. Yleinen havainto on, että maantieteelliseen tai yhteisöjen väliseen liikkumiseen liittyy useimmiten symbolisten ja metaforallisten rajojen kohtaamista. Rajojen ylittäjiin kohdistuu lukuisia odotuksia ja kontrollointipyrkimyksiä. Näitä fyysisiä ja mentaalisia rajakonflikteja Khosravi esittelee siirtolaisten kokemusten kautta.

Khosravi tarttuu teoksessaan paperittomien siirtolaisten ja turvapaikanhakijoiden kokemuksiin heidän matkallaan kohti Eurooppaa ja osittain myös Pohjois-Amerikkaa. Matka ei ole ainoastaan fyysinen kokemus, vaan Khosravi kuvaa, kuinka "matkajat" ylittävät niin identiteettinsä kuin ihmisyytensä rajoja. Khosravi esittelee mielenkiintoisen ajatuksen siitä, että paperittoman siirtolaisen kohdattua kylliksi näitä mentaalisia erontekoja, hän "muuttuu itse rajaksi". Rajoista tulee osa hänen kehoaan, käyttäytymistään, olemustaan ja itseymmärrystään.

Teos osallistuu myös ajankohtaiseen maahanmuuttokysymysten turvallistamiskeskusteluun. Khosravi nostaa esille turvattomuuden, jonka siirtolaisten on esitetty kohdemaiden yhteiskunnalliselle ja kulttuuriselle järjestykselle aiheuttavan. Hänen mukaansa ulkomaalaisten olemassaolo nähdään koko kansallisvaltiota ja kansakuntaa uhkaavina tekijöinä. Valtaväestö rakentaa teoksen kuvauksissa omaa kansallista ja yhteiskunnallista itseymmärrystään suhteessa näihin vieraisiin oltiinpa Iranissa, Intiassa tai Ruotsissa.

Pakenevan ensimmäiset rajanylitykset

Khosravin mukaan ulkomaille lähdön perinne on muotoutunut monin paikoin Etu- ja Etelä-Aasiassa

niin vahvaksi, että se on mahdollista nähdä initiaatiotiittinä nuorille miehille. Jo kodin jättäminen on ensimmäinen rajan ylitys. Lähtemiseen kiinnitty monenlaisia odotuksia ja irtautumisen kokemuksia niin lähtijän kuin taakse jäävän lähipiirin ajatuksissa. Khosravi kuvaa ristiriitaista kotiinpaluutaan kahdeksan vuotta lähtönsä jälkeen, kun ihmiset kummeksuvat hänen ammattiaan ja siteiden vähäisyyttä Iraniin. Khosravi jää pohtimaan, voiko hän enää missään kokea onnistuneensa tai kuuluvansa yhteisön jäseneksi.

Kun Khosravi ylittää ensimmäisen valtiollisen rajan siirtyessään salakuljettajan matkassa Afganistanin puolelle, hän toteaa muuttuneensa matkustusasiakirjojen puuttuessa rikolliseksi. Khosravi analysoi useaan otteeseen teoksessaan sitä, kuinka paperittomat siirtolaiset ovat lain silmissä oikeudettomia ja alempiarvoisia. Paperittomat epäinhimillistetään hänen mukaansa ennen muuta retoriikan ja valvontajärjestelmien kautta. Khosravi puhuu jopa paperittomien siirtolaisten kohtaamasta ”uhraamisesta” ja ”kuoleman politiikasta” Yhdysvaltojen ja EU:n eteläisillä raja-alueilla: ”Rajat eivät aktiivisesti tapa tai halua siirtolaisten kuolevan, vaan ne ovat valmiita sietämään kuolonuhreja.”

Siirtolaiskoneisto

Khosravi kuvaa taitavasti myös siirtolaisuuden ympärille kietoutunutta eri toimijoiden muodostamaa järjestelmää. Matkaaminen ei ole vain yksilöiden liikettä vaan symbioottisen järjestelmän soljuvaa ja ajoittain yskivää uudelleenmuotoutumista. Erilaiset toimijat, joita kirjoittaja on haastatellut teostaan varten, ja kohdannut omalla taipaleellaan, selventävät kertomuksissaan, kuinka he ovat olleet osasia tässä järjestelmässä.

Teos kyseenalaistaa esimerkiksi käsityksen siitä, mikä on ihmisten salakuljettaja. On liian yksioikoista ajatella, että rikollisjärjestöt johtaisivat kaikkea ihmisten epävirallista ja laitonta rajanylitystä. Monilla alueilla esimerkiksi paimentolaiset, kalastajat, yleisesti työttömät nuoret miehet tai paperittomat siirtolaiset toimivat salakuljettajina. He varmistavat – ohjeistamalla, lahjomalla viranomaisia, väärentämällä asiakirjoja ja tarjoamalla tai hankkimalla kyydin siirtolaiselle – sen, että valtion rajojen ylitys on-

nistuu. Vastaavia järjestelmiä toimii paitsi Lähi-idässä ja Etelä-Aasiassa, niin myös esimerkiksi Pohjois-Afrikan ja Etelä-Euroopan välillä.

Siirtolaisjärjestelmissä toimivien ihmisten ilmi tuodut motiivit ovat Khosravin teoksessa monenkirjavia. Osalle kyseessä on liiketoiminta, josta monet vilkkaiden muuttoreittien solmukohtien asukkaat saavat toimeentulon. Eräs Delhissä 1980-luvulla toiminut salakuljettaja toteaa Khosraville, ettei hänen motiivinaan ollut ainoastaan raha: ”Mihin ne kaikki iranilaiset olisivat muuten menneet, jos en olisi auttanut heitä?” Ei kuitenkaan sovi unohtaa, että osa paperittomien siirtolaisten kanssa toimivista salakuljettajista, rajavartijoista ja viranomaisista käyttää säälimättömästi hyväkseen siirtolaisten heikkoa asemaa huijaamalla, kiristämällä tai väkivallanteoilla.

Ihminen, joka kulkee rajojen määrittämässä siirtolaisjärjestelmässä, pyrkii Khosravin mukaan luomaan itselleen erilaisia strategioita selviytyäkseen. Suhteet välittäjiin ja paikallisyhteisöihin, oikeanlainen käyttäytyminen, vaatetus ja puhetapa sekä oikeanlainen tarina menneisyydestä ovat ratkaisevia. Tässä epävirallisessa järjestelmässä esimerkiksi iranilaisen muslimin kääntyminen kristityksi voi auttaa häntä pääsemään kirkkojen muodostaman auttamisverkoston piiriin. Samalla se tarjoaa hänelle mahdollisen turvapaikkaperusteen, kun hän voi vedota uskontoon perustuvaan vainoon saapuaan Eurooppaan.

Pohjoismaisen vastaanottojärjestelmän nurjalla puolella

Khosravin salakuljettajan valitsema lento saapui lopulta Arlandan lentokentälle helmikuussa 1988. Ruotsalaisen yhteiskunnan tapaa vastaanottaa turvapaikanhakija Khosravi kuvaa kynäänsä puristaen. Osansa kritiikistä saavat rajavalvojat, Migrationsverketin työntekijät, ruotsalaiset toimittajat ja tavalliset ruotsalaiset. Khosravi katsoo vastaanottojärjestelmän uhriuttavan, laitostavan sekä vievän arvokkuuden ja toimijuuden turvapaikanhakijoilta.

Khosravi avaa haastattelemiensa henkilöiden kertomusten kautta sitä, kuinka turvapaikanhakijat kohtaavat odotuksia heidän menneisyyttään ja siitä johtuvaa käyttäytymistään kohtaan. Kieroutu-

neeseen järjestelmään on ikään kuin rakennettu sisälle valheiden hyväksyttävyyden. Turvapaikanhakijat tähtäävät oikeanlaiseen selostukseen kohtaamistaan hirveyksistä kotimaassaan. Mikäli kertomus täyttää maahanmuuttoviranomaisten odotukset, sitä uskotaan tai pidetään todennäköisenä ja oleskelulupa saattaa hellitä.

Khosravi havaitsee lisäksi, että maahanmuuttaja on pakotettu tuntemaan kiitollisuutta uutta asuinpaikkaansa kohtaan. Yhteiskunnan paine tuomitsee hänet ikuisen kiitokseen. Asia kietoutuu kysymykseen kansalaisuudesta. Onko Ruotsiin ulkomailta saapuneen mahdollista ikinä ylittää symbolinen kansakunnan raja, eli tuntea itsensä ruotsalaiseksi ja saada muilta tunnustus ruotsalaisuudestaan? Samat kysymykset nousevat nyt ja tulevaisuudessa esille Suomessa. Onko perusteltua puhua maahanmuuttajien lapsista tai näiden lapsista enää maahanmuuttajataustaisina?

Saarnaa ja ymmärrystä

”Laittomassa” matkaajassa on osaksi poliittisen manifestin tuntua. Sen kerronnassa korostuvat subjektiivisuus sekä empaattisuus uhreja ja kirjoittajaa itseään kohtaan. Lukijan on kuvauksen puitteissa vaikea keksiä perusteluja sille, että esittelyihin aiheisiin tulisi asennoitua toisin. Autoetnografisessa teoksessa tämä on luonnollista, mutta mielipiteet olosuhteista ja kokemusten erittely tutkimustiedon valossa sekoittuvat kirjassa ajoittain ehkä liiaksi.

Khosravi esittää erityisesti Ruotsia koskevissa osuuksissa argumenttinsa toistuvasti selittämättä tarkemmin, mistä yksiköistä ja ihmisryhmistä hän puhuu. Arvoitellessaan näkemyksiä paperittomien

ja turvapaikanhakijoiden kohtaamasta byrokratiasta, asenteista tai vastaanottojärjestelmistä häneltä jää mainitsematta selvästi, mistä maista hän puhuu. Lukija jää pohtimaan, onko kysymyksessä Khosravin parhaiten tuntema Ruotsin tilanne vai mahdollisesti Euroopan unionin todellisuus.

Samoin toisarvoisiksi jäävät ne ihmiset, jotka näkevät paperittomat siirtolaiset ja turvapaikanhakijat inhimillisestä näkökulmasta – ihmiset, jotka saarnaavat Khosravin tapaan siirtolaisten oikeuksien parantamisen ja tasa-arvon puolesta. Näiden äänen huomioon ottaminen ei sovi kirjoittajan näkemysrajoihin vihamielisestä luonteesta. Rajoihin ei liity Khosravin katsannossa positiivisia puolia. Tämä lisää dramatiikkaa, mutta antaa paikoin yksioikoisen vaikutelman. Toisaalta Khosravi sijoittaa teoksensa Walter Benjaminin ja Franz Kafkan edustamaan pessimististen kirjailijoiden traditioon.

Vaikka turvapaikanhakijoiden ja ilman virallisia matkustusasiakirjoja Eurooppaan muuttaneiden ihmisten kokemuksista on aiemmin julkaistu lukuisia haastatteluihin perustuneita teoksia, Khosravin teos erottuu terävänäköisyydessään ja yksityiskohdientajussaan, tutkimuksellisuudellaan sekä kirjallisen rakenteen ja tyylien tajuullaan. Kirjoittaja on lisäksi jaotellut siirtolaisuuden kokemukset tehokkaasti matkansa eri vaiheita luotaaviin lukuihin. Rajat eivät päästä matkaajaa otteestaan; ne vain muuttavat muotoaan.

Teos on silmiä avaava kertomus sekä fyysis-hengellisestä kokemuksesta, jonka läpi Euroopan ulkopuolelta siirtolaisina saapuvat ihmiset kulkevat, että siirtolaisjärjestelmästä, joka tämän muuttoliikkeen ympärille on lukuisissa eri maissa muodostunut. Khosravi onnistuu johdannossa esittämässään, Benjaminilta lainaamassaan tavoitteessa: hän näyttää asioita – ei selitä niitä.

Matti Välimäki